תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על בבא קמא

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על בבא קמא

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 8
דף ג. 8
דף ג: 9
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה: 13
דף ו. 13

דף ב.

בעתהי"ת חי' מס' ב"ק בלמוד הישיבה פק"ק פ"ב ביום ל"ג בעומר תקעא"ל אל דעות יצילני מטעות ויביניני שמועות בסדר ישועות. דברים עתיקין מעתיק עתיקין כשמנים מזוקקין במסכת נזיקין. נצבה וקמה אלומתי כחומה וימין ה' רוממה בעסק "בבא קמא". יושב ערבות יפתח לבבות התלמידים לרבבות ושפתים דובבות בפרק ארבעה אבות. מרום וראשון שמרני מכשלון הביניני רחשון בפרק הראשון:

פתיחה למס' נזיקין והיא הראשונה מסדר הישועות כאחז"ל שבת ל"א א' ע"פ והי' אמונת עתך חסן ישועות חכמה ודעת ואנחנו רמזנום בפ' מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה טוב א"ת מה אלא מאה והמה ק' ברכות שבכל יום הרומז ע"ס זרעים ומה נעים המה מועדים ימים הנעימים. שבת אחים ס' נשים שמחת רעים האהובים. גם יחד ר"ת ישועות חכמה דעת. והמס' הראשונה נקראת מס' נזיקין כמבואר פ"ק דע"ז ונחלקה לג' שערים שבהם ל' פרקים שער הראשון בבא קמא ויש בה י' פרקים ושער התוך ב"מ ויש בה י' פרקים ושער האחרון ב"ב ויש בה ג"כ י' פרקי' וכ"כ בהקדמת המאירי שבשיטה מקובצת ע"ש וכמוה מס' כלים ל' פרקים ונחלקה לג' בבות בתוספתא דכלים ע"ש וסי' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך גל ג' שערים ל' פרקים. אחז"ל האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דאבות ודברכות ודנזיקין ונתתי סימן אבן הבדלח אבן ר"ת אבות ברכות נזיקין הבדלח האי בעי די ליהוי חסידא ושלשתן רמוזי' בפסוק גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ופשוט הוא דגוזל אביו ואמו ה"ל מילי דאבות ומנהגי ישראל וחז"ל דרשוהו על הנהנה בלא ברכה כמבואר ר"פ כיצד מברכין הרי מילי דברכות חבר הוא לאיש משחית ר"ת מבעה שור חפירה [חופר י'] תבערה והיינו דכתיב שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך פשטי' דקרא במילי דאבות ומנהגיהם ולפי דרוש הנ"ל דגוזל אביו ואמו קאי אנהנה בלא ברכה א"כ מוסר אביך ותורת אמך היינו נמי ברכות ור"ת שמע בני מוסר אביך כמו שור בור מבעה אש היינו מילי דנזיקין. וכ' תוס' דמבעה אדם הוא בפ' אמור מכה בהמה ישלמנה ומרמז ג"כ לגנב דפ' משפטי' גונב שור או שה נ"ל דמספר מבעה קי"ז מכוון כמו מכה בהמה ומבעה לשון תפלה כמו אם תבעיון בעיו דמפיק מני' לשון מבעה לקמן בגמ' וא"כ כוונת התנא המזיק המתפלל והיינו הגנב כאחז"ל גנבא במחתרתא רחמנא קרי' ומרומז גונב שור ושה שבפ' משפטים. והא דסדרן התנא ע"ז הסדר וגם לא תני הן ודחיק עצמו בלישני' לקרותו מבעה אעתיק לשון רמ"ע בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"א פ"ג וז"ל ונשמר התנא שלא לתת הויה לנזיקין נוטריקון שלהם שבמה שור בור מבעה הבער והיא עיר קטנה אחרונה לערי הכנעני

בעבר הירדן שכנגדה עיר הקדש ושם העיר מיום ה' שמה עכ"ל ועי' במפורש שם. ובזה י"ל משרש"י שור ובור כסדר שכתובים בתורה וק' הרי במבעה והבער לא שמר הסדר וי"ל דמבעה והבער ע"כ שינה הסדר משום רמז קליפת שבמה הנ"ל אמנם הו"מ למנקט בור שור מבעה תבערה ויהי' ר"ת בשמת אשת עשו שהיא ג"כ קליפה הנ"ל ומוקדם בתורה קודם שבמה שבכ' מטות ע"כ פרש"י דלענין שור ובור דיהיה יכול לשמור הסדר כשהם כתובים בפ' משפטים ניחא ליה למנקט הכי. ועפ"י דבריו יובן מ"ט קרי ליה הבער ולא אש כלשון הקרא אלא הכל משום ר"ת שבמה הנ"ל ועוד יש בו רמז עפמ"ש תוי"ט דהבער הוא לשון הקרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והנה זה רמז למה שאמרו חז"ל כל מקום שחלול שבת מצוי דליקה מצוי ע"פ כל כתבי ע"כ קרי לי' בלשון הבער לרמוז על לא תבערו:

וכלפי שאמר הגאון ז"ל שד' קליפות אלה המה נגד ירושלם עיה"ק ד' אותיות הויה מיום ה' שמה ע"כ אומר אני שארבעתן יש להם מציאות בקדושה שור לעול לד"ת בפ"ק דע"ז והרואה שור בחלום יהיה לו בנים מנגחים בתורה והוא ברכתו של יוסף (בנות צעדה עלי שור) וידוע עוד שהוא גי' שם אב"ג ית"ץ וכ' ראשונים שהוא גי' "עלינו לשבח" שחברו יהושע בחי' שור וחתם שמו בגמטריא והכלל שהוא מחיות המרכבה הק'. בור ריק בטומאה הוא באר מים חיים בקדושה והרואה באר בחלום יצפה לשלום לחכמה ולתורה כמבואר פ' הרואה ואין להאריך בזה שהוא ידוע. מבעה המה בעלי סתרי תורה נבעו מצפוני' שמגלים דברים שכיסה עתיק יומין כמו שאמרו חז"ל פ' ערבי פסחים ע"פ ולמכסה עתיק. הבער בטומאה הארה בקדושה היינו הוצאת חמה מנרתיקה שרשעים נידונים בהבערה וליהט אותם היום הבא וצדיקים מתרפאים ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ופי' בתרגום יהונתן שהוא כשמש של עתיד לבא שיהיה שבעתים שהוא שמ"ג פעמים כאור של עה"ז ע"ש וכל אלה מרומזים בשמו של מרע"ה טרם נולד בשגם הוא בשר כי בהיות פני משה כפני חמה שלע"ל נקרא בשגם שמ"ג הנ"ל והיינו הארה ור"ת בשגם באר שור גילוי מצפונים הרי ד' אבות ישועות מרומזין כאן וכשנולד ונמשה מן המים קראתהו משה ר"ת מבעה שור הארה ולא צריך לרמוז באר מים כי מן המים משיתיהו ושמו רומז עליו וזהו שם העיר מיום ה' שמה אותיות משה הנ"ל. וידוע כי שם אני גי' סמך אלף ובמלואו גי' רל"א שהם השערים המתהפכים מטמא לטהור כי יש רל"א פנים טמא ורל"א פנים טהור וה"נ מתהפך מנזיקין לישועות ע"כ התחיל המסכת באלף ארבעה וסיים ב"ב בסמך בן ננס ע"ש שיהיו כל דיני נזיקין ניתנין בין סמך לאלף ע"ש הקרא אני אני הוא אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא. ובכן יעזרנו אלקים ע"ד כ"ש

הגדול ויצילני מכל מיני נזיקין מסיקין ומציקין ומעיקין ונשא כוס הישועות כנבואות הנבאות ולא נראה ברעות ונשמע בשורות טובות נחמות וישועות אמן. והנה לפי סדר ששנה אבות מלאכות מ' חסר א' אבות הטומאה כו' ה"ל להתחיל אבות נזיקין ארבעה ונר' שכיון להזכיר נזיקין אחר ב' תיבות ד' אבות גי' תפזר שלא ליתן להם מקום כינוס כי פזורן נאה לעולם ככל פזור לרשעים וכמ"ש רמ"ע הנ"ל דמש"ה לא תני הן שלא ליתן להם הויה בעולם ח"ו אמנם לע"ל כל המזיקין כלם כלא יהיו ויקרא להם שביקין ועלינו יזרח ה' וכבודו עלינו יראה כאמור מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב: ישמח ישראל בעושיו הוא ית' ישמח במעשיו ויקראו לו מכעיסיו האל המושיע לעם חוסיו אמן:

ארבעה אבות. כ' רשב"א הא דלא תני הן לרמוז דאיכא עוד ואתי למעוטי אינך אלא דקש' לי ד' מחוסרי כפרה דליכא תו ואמאי לא תני הן ע"ש ומהתימה דנעלמה ממנו סוגי' דריש מס' כריתות דשם מבואר דד' מחוסרי כפרה למעוטי גר ונזיר ע"ש ומבואר שם דלא פליג ת"ק אהא דגר בעיקור הדין ע"ש:

לא הרי השור כהרי המבעה. יראה משום דכל אינך לא הרי הוא רק משום יגדיל תורה דהרי בלא"ה דלא שוו בסברותיהן נמי לא שוו בהלכותיהן לבר משור ומבעה דהיינו רגל ושן לשמואל דקי"ל כוותי' בדיני שהם שוו ממש לכל הלכותיהם ושפיר הוה אתי חד מחברי' לולי שלא שוו בסברותיהן שזו הזיקו מצוי וזו יש הנאה להזיקה ואם כן הך לא הרי הוא דוקא ולא משום יגדיל תורה ע"כ הקדימו תחלה ואיידי דהך תני אינך משום יגדיל תור' וא"ש דמפורש לאינך משום דה"א דבסברא אין לחלק ולא הרי דקאמר משום הלכותי' שזה פטור בר"ה וזה פטר בו כלים וזה פוטר בו טמון ולא הוה ידעי' להגדיל תורה לכן הוצרך לפרש שגם בסברותיהם חלוקי' משא"כ בשור ומבעה ששוו בכל דיניהם וע"כ נדע דלא הרי זה כזה בסברא קאמר וקל למצוא הסברא המחלקת ביניהם ומש"ה לא הוצרך לפרש כנלע"ד:

ולא זו"ז שיש בהן רו"ח. כ' תוס' הא אין עונשין מה"ד כמבואר במכילתא ותי' דתנא דידן ס"ל עונשין ממון מה"ד ועמ"ש תו' לקמן ד' ב' ד"ה עדים זוממין ומ"ט ע"ב ד"ה על כו' וצע"ג דבמכילתא פי משפטים ריש פ' בור הק' לילף בור משור שזה ממונו וזה ממונו ותי' שזה דרכו לילך ולהזיק ושוב אח"ז הק' למה כי יפתח וכי יכרה לומר שאין עונשין ממון מה"ד וא"כ קשה ק' תו' איך רצה למילף בור משור הא אין עונשין ממון מה"ד וראיתי לרשב"א לקמן בשמעתין שכ' לחלק דאפי' אי בעלמא עונשין מה"ד מ"מ בבור דחדוש הוא שאינו ברשותו ועשאו כאלו הוא ברשותו אין לענוש מן הדין דאין לך בו אלא חדושו והנה תימה לי אי ס"ל למכילתא הכי דבור חדוש א"כ מאי מתחיל לילף בור

משור וכי נוכל לילף שיהיה מה שאינו ברשותו כאלו הוא ברשותו אע"כ לי"ל למכילתא הך. והנלע"ד מזה ראיה להסוברים דבבנין אב ומה מצינו עונשין מה"ד דכיון שהם שוים בכל צד אין כאן דין ועונשין עליו ודוקא בק"ו ומה הצד כיון שאין הצדדים שוים אפי' שהוא חמור מחברו מ"מ כיון שלא נוכל לומר היינו הך ה"ל דין ואין עונשין ועי' מזה בס' באר יעקב כלל ט"ז ועי' עוד שם כלל י"ט וא"כ א"ש דבתחלה כשבא למילף משור והוה ס"ד דאין שום צד לחלק בניהם ה"ל בנין אב דאדם חייב על נזקי ממונו הוה שפיר עונשין מזה הדין מש"ה הוצרך לחדש דיש שום פירכא אבל כשבא למילף כרי' מק"ו דפתיחה אמר אין עונשין מן הדין. וראיתי בירושלמי מפרש שור לקרנו ומבעה לשינו ורגלו דכמו שכתובי' שן ורגל בפסוק א' כן קבע במשנה בתיבה א' ע"ש ולפ"ז לא הרי מבעה כהרי שור ר"ל לא הרי שן ורגל כהרי קרן שהשן יש לו הנאה ורגל הזיקו מצוי משא"כ קרן ולפ"ז מ"ט תני לא הרי שור ומבעה ולא פירש בהם החלוק שביניהם ולא שייך תי' תו' דבחד מחד קל למצוא החלוק שביניהם דהרי השתא בא ללמוד קרן משניהם משן ורגל וגם תי' שלנו דלעיל לא שייך דהרי קרן חלוק בהלכותיו משן ורגל כמבואר ובפני משה לא הרגיש בזה וצע"ק:

או לאו כיוצא בהן. מוז"ה במהרשש"ך הק' תפשוט דכיוצא בהן דאל"ה מאי קאמר לא הרי כו' פי' לכתוב חדא וליתא אידך מיני' ז"א דאי לא הוה כתיב בהדיא אז הוה תולדה ולא הוה כיוצא באבות אע"כ פשיטא למתני' דתולדותיהן כיוצא בהן וי"ל לפמ"ש הרי"ף והרא"ש דאין הכונה שלא יהיה תולדותיהן כיוצא בהן שלא להתחייב כלל אלא שיהיה חלוק מהאבות בפרטי הלכותיהן ע"ש לק"מ דהרי כשאמר לא הרי במתני' הומ"ל משום חלוק הלכותיהן הצריך לכתוב אצל כל א' אלא משום יגדיל תורה האריך לבאר סברת כל א' א"כ איך נפשוט האיבעי דכיוצא דאי לאו כיוצא בהם הול"ל משום הכי הוצרך למיכתב בכל א' שלא יהיה נחשב לתולדה ולא יהיה כיוצא בהם בהלכותיו דהרי גם עתה אינם שוים אעפ"י שהם אבות אמנם בשור ומבעה למ"ד שור לרגלו ומבעה לשינו דאינם חלוקין בהלכותיהן הומ"ל כנ"ל וק"ל:

הך דהוה במשכן חשיבא. יש לדקדק במ"ש תוד"ה ולר"א כו' לתי' הראשון אכתי הומ"ל דאלו מתרה על התולדה משום אב חייב ואלו מתרה לאב משום תולדה פטור ויבואר במס' שבת אי"ה כי שם מקומו:

דף ב:

ויעש לו צדקי' בן כנענה. יל"ד מ"ט הקדים להביא מקרא דדברי קבלה קודם לד"ת וי"ל לפמ"ש רש"י בחומש דשור כחו בקרניו משא"כ ראם ע"ש וא"כ י"ל בראם הא דקרי לי' נגיחה לקרניו דוקא ומינה בשור אפי' בגופו נמי נקרא נגיחה מש"ה מייתי מצדקי' דכתי' באלה תנגח ולא בדבר אחר ש"מ דליכא שום נגיחה בעולם כ"א בקרנים ומ"מ כשבא לומר דקרנים מחוברים משלמי' נזק שלם מייתי שפיר מקרני ראם דעכ"פ מוכח דשל ראם מחוברים נקראים נגיחה וקרא דכי יגח כולל כל בעלי חיים כמבואר ברמב"ם פ"א מנזקי ממון מש"ס לקמן נ"ד ב' וכי היכי דלענין ראם הוה מחובר ה"ה לשור ולכל בע"ח:

דף ג.

הא דלא מכלי' קרנא. כ' רש"י אי הוה כתי' ושלח לחוד ה"א במסתבר דמכלי' קרנא כוונת רש"י דאי מוקמי' לי' אשן א"כ מסתבר יותר לאוקמי' במכלי' קרנא דסתם שן כך הוא אבל למסקנא דקאי ארגל מדלא כתי' ובער מסתמא קאי בלא מכלי' קרנא דרוב רגל כך היא ומ"מ מקשו תו' שפיר לשיטתם דשן דלא מכלי' קרנא היינו שטנפה פירות א"כ הרי הוא כמו רגל וכ"ז יובן עפ"י דברי מרש"א וק"ל. והנה במהדורא בתרא תי' ק' תוס' דאי לא כתי' ובער ה"א ושלח זו רגל כפשטי' דקרא אפי' בלא משלחי רגל לכן כתי' ובער לומר דתרוי' שן והא דמכלי' והא דלא מכלי' וי"ל דאפי' בלא ובער נמי מוקמי' אשן מדכתי' ושן בהמות אשלח בם ומיושב ק' העולם שהק' למאי דלא ידע המקשן דה"א עד דשלח שלוחי א"כ בלא קרא דשן בהמות נמי ה"ל להקשו' ק' תוס' לכתוב ושלח ולא בעי ובער ולפי הנ"ל א"ש דבלא שן בהמות ה"א כק' מהדורא בתרא וק"ל וא"ש טפי למ"ש תוס' בשם ספרי דושן בהמות קאי אנשיכה דבעלי חיים והוא תולדה דשן כמ"ש מרש"א שם א"כ שפיר מקשה תוס' דא"כ הוה מוקמי' ושלח אשן מושן בהמות אשלח והיינו לא מכלי' קרנא דמיירי מנשיכה בעלמא דאע"ג דנשיכה דהתם ממית ומכלה קרנא מ"מ אנשיכה דשדה אחר קאי ולא שייך כילוי קרן בשדה ע"י נשיכה בעלמא:

סוף סוף זה אב לנזקין. לולי דמסתפינא הייתי מוחק ברש"י תיבות אלו "לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין" ע"כ הייתי מוחק דכולא חדא לישנא הוא ושיעור דבריו כך הוא דבפסוק מבואר להדיא ב' הדינים דיני נזקין ודיני מיתה והשעורים שניהם אינם מתפרשים אלא שמסר הכתוב לחכמים שיעור מיתה י' טפחים וממילא נדע שפחות מזה הוא שיעור לנזק כיון ששניהם מפורשים בקרא להדיא. ודע מ"ש בירושלמי מתרי בור נפקא בור לנזקין כמ"ש תו' אין זה סותר לדברי רש"י די"ל מונפל שמה לא

ידעי' אלא דין נזקין וה"א בהא בור י' טפחים דמשתעי בי' קרא יש בו ב' דינים לנזקין ולמיתה אבל בבציר מהכי לא לכן כתי' תרי בור לומר לכל א' מהם בור בפ"ע וק"ל:

דף ג:

היינו שור. הדבר מובן למעיין שם דלכ"ע אבנו וסכינו היינו בורו אלא רב ס"ל הא דפטר רחמנא כלים בבור חדוש הוא משום שאינו ממונו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ואמנם אם לא הפקירו והרי הוא ממונו א"כ הרי הוא ממש כמו שור וחייב בו כלים ואע"ג די"ל שאני שור דלקרן יש מעלה שכוונתו להזיק ולשן הנאה להזיקו ורגל מצוי מ"מ לא נראה לרב לחלק בהכי כיון שהוא ממונא ממש לית לן למיפטר בו כלים והיינו דפריך אע"ג דיש לחלק ביניהם ואמנם פ"י תמה דהא חזינן לעיל בשמעתין דפריך מ"ש קרן דכוונתו להזיק כו' משמע דאע"ג דניחא לי' שיהי' תולדה דקרן מ"מ אי לאו דהוה דומה לו בכל פרטיו היה הדין נותן שלא יהי' התולדה כיוצא וא"כ ה"נ נימא כיון שאינו דומה לשור לא יהי' ממש כיוצא בו והנה אין כוונת הק' למפטר בו כלים לגמרי דא"כ בטלת דברי רב לגמרי אלא ה"ק דאה"נ כיון שהוא ממונו ממש ראוי לחייב בו כלים מ"מ כיון שאינו דומה ממש שראוי שהחיוב כלים לא יהי' כיוצא דחיוב כלים של שור אלא יהי' שום חלוק מה ביניהם בתשלומיהן ומ"מ נלע"ד דלק"מ ק' פ"י בשלמא לעיל בתולדה דקרן שן ורגל דמסברא שיהי' אלו תולדת לאלו האבות אפי' אם אינם שוים בכל צד וא"כ שפיר קאמר דאי לאו דשוו מכל צד הי' ראוי לחלק בין הדינים אבל הכא אי נראה לרב שלא ישוו בכל צד א"כ הדרן לכללן שיהי' תולדה דבור ומה ענינו לשור כלל ומ"ש רש"י ובשור אמרנו לעיל דתולדה דשור כשור יש לפרש כוונתו כך דאי הוה משכחינן שום תולדה בשור שאינו כיוצא דשור ממש ה"א דרב דימה אבנו וסכינו שלא הפקיר לאותה תולדה אבל הא אסיקנא לעיל דכל תולדותיו של שור כיוצא בו א"כ מה ראה רב לחלק בין הפרקים ממ"נ או ממש כשור או לפטור כלים לגמרי כמו בור וק"ל ויש להמתיק גם דברי תוס' ע"ז הדרך:

אמאי קרי ליה תולדה דרגל לפטרה בר"ה. בש"מ הק' תפשוט דמשלם מהעלי' דאל"ה א"כ מאי חזית דקרי ליה תולדה מפני ששוה לו בב' דרכים שפטור בר"ה והוא ממונא ולא קנסא נימא תולדה דקרן ששוה לו ג"כ בב' דרכים שמשלם ח"נ ומגופו ותי' דח"נ ומגופו חדא מילתא חשיב ליה ע"ש ומיושב ק' תוד"ה לפוטרו כו' דלפטרו בר"ה לא מיבעי ליה משום דאל"ה הרי שוה לקרן בב' דרכים ומאי חזית דקרי ליה תולדה דרגל טפי מדקרן אמנם תו' לא חשו לק' ש"מ הנ"ל דס"ל דלא שייך לקרותו תולדה דקרן דמה ענינו לקרן

כלל הרי מכח רגל קאתי והש"ס דמקשה אמאי קרי לי' תולדה דרגל לאו משום דראוי לקרותו תולדת קרן דליתא אלא ה"ל לקרותו שם בפ"ע כמ"ש בד"ה אמאי וק"ל:

דף ד.

ונמצא זה מחייב את רבו מ"מ בכ"י. יל"ד מה היה לו שהוסיף על לשון המשנה דמס' ידים ועוד דה"ל למימר התם כדקתני טעמא עכנלע"ד דרש"י הי' קשה לו כנ"ל וגם ק' תוד"ה לאו כו' ועכס"ל דהש"ס בהס"ד היה ס"ל דטעמא דמס' ידים אינו עיקור ולא נאמר אלא לדחות הצדוקים בקש כדמצינו כך כמה פעמים דמה"ת ניחוש שידליק הגדיש כדי לחייב את רבו בתשלומין הלא עיני עבד אל אדוניו לצפות לישא חן וחסד לפניו שישחררנו ואז יתחייב העבד לשלם לרבו מה ששילם עבורו כשהזיק כמבואר במשנה דהעבד ואשה פגיעתן רעה שצריך שישלם לכשישתחרר וא"כ מי פתי יסור הנה אע"כ מדינא פטורין מלשלם ושפיר קאמר עבד ואמה יוכיח ובא ר' אשי ותירץ והוסיף על המשנה נמצא זה מחייב רבו מאה מנה בכ"י רוצה בזה כי אדרבא רבו יהיה מוכרח למהר להוציאו לחרות כדי שלא יוסיף לו היזק ק' מנה בכ"י ע"כ ימהר לשחררו בלי שיכתוב לו שטר על דמיו כלל וא"כ טעמא רבא איכא וק"ל:

כראי אדם שאין משלם את הכופר. הק' ריב"א מאי חומרא היא זו שאין משלם את הכופר משום דקים לי' בדרבה מיניה עכ"ל עב"מ צ"א א' דלרש"י ותו' שם כל הפטור משום קלב"מ חייב עכ"פ לשלם לי"ש ובכופר הרי פטור לגמרי מדכתי' עליו א"כ לק"מ ק' ריב"א וק"ל:

כראי השור שאין בו ד' דברים. עי' ס' הישר לר"ת (ד' וויען פ' ב') שם נאמר דלאו מקרא פריך דאין בשור חיוב ד' דברים דהא מסברא מיירי ואי לא נאמר קרא דנזיקין ובשלמא כופר איכא למימר דעכ"פ קטלא הוה כתיב דין שור שהמית אדם ואדם שהמית אדם אבל ד' דברים דבנזיקין מיירי וקיימי' השתא אלו לא כתיב קרא והוה ילפינן שור מאדם ואז היה ילפינן נמי לענין ד' דברים ודחיקא ליה לר"ת דסמיך אקרא איש בעמתו ולא שור בעמתו אלא הכי פירושו אדם יש בו כל ד' דברים משא"כ שור אין בו דעת לבייש אפי' יהיה כונתו להזיק מכל מקום אין בו דעת לבייש ואין סברא שיהיה שייך בו בושת אלו דבריו ז"ל ומדוקדק מאד בלשון הש"ס דאמר שור אין בו ד' דברים ולא אמר אינו חייב בד' דברים אע"כ ה"ק שאין כל ד' דברים שייכים בו רק ג' מהם שייכים בו ומחיובא לא מיירי אבל צל"ע א"כ הול"ל שאין בו ה' דברים נזק צער רש"ב כי חסר מהם בושת וק"ל:

ולטעמיך הא דתני קרנא. לפמ"ש נמוק"י דלהכי תנן מבעה ולא קתני להדיא אדם לרמז דקאי אבן חורין דשייך ביה אם תבעיון בעיו ולא אעבד א"כ קרנא דתני אדם י"ל דקאי אעבד וס"ל דרבו מחייב לשלם עבורו מה שהזיק כשהיה ישן דלא שייך שלא יקניטנו רבו וילך וידליק כו' כיון שהוא ישן וכיון דמיירי בעבד שייך שפיר שמירתו עליך והוה נזקי ממונו ולא נזקי גופו אך הואיל דמסקינן כיון דכייף ופשיט אורחי' היא והיינו כמ"ש תו' בשם ירושלמי שהשכיב עצמו אצל הכלים א"כ הדרא ק' אם יקניטנו רבו ישכיב עצמו אצל כלים כו' וע"כ לאו בעבד מיירי והדק"ל אדם שמירת גופו עליו הוא וא"ש המשך הש"ס וי"ל קצת בזה מה שרצו התו' במ"ש בד"ה ולטעמיך שנראה שפת יתר:

דף ד:

ואימא מבעה זה מים. מה שהקשה תו' דהומ"ל מה זו"ז שיש בהם רו"ח היינו לבתר דמסקו דקאי אמיא בתר דנייחא אבל להס"ד דהתוס' דמיירי מכחו של אדם הוה שפיר יש בו רו"ח וק"ל ופשוט:

א"ה לא זו"ז שיש בהם רו"ח אש מה רו"ח אית בי'. צל"ע לשון אי הכי דהא א"נ תני שור לרגלו ומבעה אית בי' תרתי שן ואש נמי ק' מאי זה וזה שיש בהם רו"ח דהא אאש נמי קאי:

ועדים זוממין. הי' ק' להתו' כיון שזממו לעשות ולא עשו עדיין איך יתואר בשם מזיק הלא לא הזיקוהו עדיין במידי ע"כ כ' ריב"א דאפי' שילם ע"פ עדים כו' ומהרמ"ל לא כ' כן ודברי ר"י שבתו' נ"ל דמפרש במס' מכות ה' ב' דלא כפרש"י וס"ל דקראי דמייתי ש"ס התם אמיתה ומלקות וגלות היינו דאין עונשין מן הדין ומינה דבממון דליכא קרא עונשין מה"ד אבל רש"י פי' התם באופן אחר ע"ש וא"כ ליכא קרא דאין עונשין אלא גבי חיוב מיתת ב"ד ומינה ילפי' למלקות וגלות וא"כ ה"ה לממון דאין עונשין וע"ש בחי' ר"ן:

המטמא פרש"י מטמא תרומה והתם מבואר בש"ס דבחולין נמי מיירי ושם בארתי דס"ל דסתמא בתרומה איירי' אך התם ה"ק דאי הוה תני בהדי' מטמא חולין ונדע מזה דלהפסד מועט נמי חששו ולא הוה צריך למתני מדמע ה"א דוקא התם משום דעביד איסורא לגרום טומאה לחולין שבא"י מש"ה תני מדמע אבל לקושטא דמלתא מטמא היינו תרומה כפרש"י בשמעתין ושם כתבתי הכרחים לזה:

מנסך. פרש"י מנסך ממש דאי מערב לא מפסיד מידי ופי' מהרש"א דכוונתו היינו מדמע והק' בש"ג שסביב הרי"ף הא ס"ל יין ביין אוסר כלו כמ"ש להדי' בגטין ובס' פנים מאירות תי' נהי דמדרבנן אוסר כלו מ"מ מן התורה בטל ולא שייך למחשבי' באבות נזיקין דאורי'

ודברים אלו תמוהים בעיני מה בכך דמדאורי' שרי' מ"מ השתא דאסרוהו רבנן המערב הזה הזיק לחברו היזק דאורי' וה"ל אב לנזיקין ונפיק מקרא מכה בהמה והנלע"ד דס"ל דתערובות יין ביין נהי דלכתחלה אסור כלו מ"מ אם עבר ומכרו כלו לנכרי חוץ מדמי י"נ שבו חליפיו מותרים וכדעת כל הפוסקים אפי' באי' הנאה דאורי' אלא רש"י פליג וס"ל א"כ מצינו דמים לחב"פ עי' חולין ד' ב' וא"כ באי' דרבנן תערובת יין ביין מודה רש"י דמותר אפי' להמחליף ואה"נ דיש לו דמים לרש"י פי' אם בא אחר ושפכו צריך לשלם לבעלים כיון שאם עבר והחליף דמיו מותרין והשתא ממילא זה שעירב יינו של חברו לא יתכן לומר שהוא אב נזק מן התורה דא"א לאחוז החבל בב' ראשי' שהמערב ישלמנו והשופכו ישלם ונהי דמ"מ מחייב המערב משום שלא יהי' כ"א הולך ומערב י"נ ביינו של חברו ופרש"י בגטין מ"מ בשמעתין דקרי לי' אבות נזיקין לא יתכן לפרש אלא במנסך ממש וכדר' ירמי' אבל אי קשי' אדשמואל דלי"ל דר' ירמי' מה יענה מבריתא דר"ח ולפמ"ש מהרשי"ף שם בגטין דטעמא דשמואל משום דס"ל כמ"ד אין אדם אוסר דש"ש ולא יכול לנסך אם לא שיקנהו תחלה בהגבהה וה"ל הגבהו צורך ניסוך וקלב"מ ע"ש א"כ י"ל ר"ח ס"ל אדם אוסר דש"ש דפלוגתא דתנאי היא ולק"מ אשמואל. ומדברי פ"י דשמעתין למדתי דשמואל מפיק מנסך ומעייל קרן תם ע"ש וצ"ל לדבריו דאע"ג דלא משלם ממיטב מ"מ קרי לי' אב כיון דאית לי' תולדת עי' וק"ל:

ומפגל. פרש"י חטאת לשום שלמים ודלא כפי' במסכת גטין ולכאורה מבואר כן במנחות מ"ט א' מיהו אהש"ס י"ל דלהס"ד דלא ידע דמיירי מאומר מותר וכיון שהכהן ידע הדין איך שייך שוגג וע"כ שהי' סבור שהוא שלמים אבל למסקנא דמוקים לי' התם באומר מותר א"כ שפיר יתפרש כפשוטו ששחט חטאת לשם חטאת ע"מ לאכול חוץ לזמנו ומקומו אלא שאמר מותר הוא לעשות כן וא"כ דברי רש"י דשמעתין צ"ע ובש"מ כ' בשם המאירי דק' הא חייב מלקות על הפגול ואין לוקה ומשלם ותי' דהמלקות הוא על האכילה ולא על המפגל ע"ש וא"כ למ"ד לאשב"מ לוקין עליו דקי"ל בזבחים כ"ט ב' דלדידי' לוקה המחשב בקדשי' א"כ הדק"ל הא אין לוקה ומשלם וא"כ לא ה"ל לש"ס לדחוקי בקדשי' לא מיירי אלא בפלוגתא לא מיירי ונראה דמש"ה פרש"י דמיירי מחטאת לשם שלמים וס"ל דבזבחים כ"ט ב' אמפגל ממש קאי דהתם כתי' לא יחשב אבל לא במחשב חטאת לשם שלמים ובתשובה א' בארתי שכן דעת רמב"ן בהשגותיו למנין המצות. ומ"ש רש"י דאין הקרבן עולה לחובה אע"ג דפסול נמי הוה בחטאת שלא לשמה יפה כ' פ"י דעכ"פ לא מחייב אלא משום שלא עלו לבעלים לשם חובה והזיק להדיוט אבל משום הפסד גבוה לא מחייב דרעהו כתי' והא דלא פרש"י שלמים לשם חטאת

וכפי' סוף מס' פסחים י"ל דקשה לי' כיון דכבר תיקנו לשלם שלא יהי' כל א' הולך ומפגל כמבואר במס' גיטין א"כ למה הוצרכו תו לתקן שיטמא הידים משום חשדי כהונה אע"כ בשלמים לשם חטאת נהי דלא עלה לשם חובה כיון שעכ"פ הקרבן כשר ובעלים זכו מה שהביאו דורן לא חייבוהו לשלם ועמ"ש מל"מ בזה פ"ז מחובל ומזיק וע"כ הוצרכו לתקן שיטמא הידים אבל בחטאת לשם שלמים שהקרבן פסול לגמרי חייבו' לשלם עי' וק"ל: אר"א כולן באבות לשלם ממיטב. לפ"ז לעיל כי קאמר תנא דידן מ"ט לא תני הני הומ"ל דלי"ל תולדת לא קחשיב ויל"ד לע"ל בריש שמעתין אבות מכלל דאיכא תולדת מאי פסקא דלמא לשלם ממיטב קאמר:

תחת נתינה ישלם כסף. משרש"י מכלל דאיכא בושת הק' בש"מ הא מבואר ס"פ הנשרפין דמידי דאתי מכללא לא ניתן לדרוש בגז"ש וי"ל דהכא סמכי' נמי אצירוף גז"ש עיניך מעדים זוממין אע"ג דלא גז"ש גמורה היא כמ"ש תו' מ"מ בצירוף שניהם אתי' לן. מ"ש תו' אעדים זוממין דאם רצו לחייב אחרים ממיטב לא צריך קרא צל"ע הא משכחת דהי' זבורי' דעדים כעדיות דבעל דבר אי משום כאשר זמם הוה סגי בזבוריות דדהו ומשום גז"ש צריכי' לשלם עידיות דנפשי' עי' לקמן בפלוגתא דבשלו הן שמין או בשל עולם:

דף ה:

שכן מועדין מתחלתן. עמ"ש תו' ולע"ד אפי' אי לא כתיבי נזקי שור בקרא מ"מ קטלא כתיב וכ"כ ר"ת בס' הישר פ' ב' ושם נאמר לחלק בין תם למועד לכופר וש"מ שעכ"פ אינו מועד מתחלתו אלא לפ"ז הומ"ל הניחא למ"ד דשן ורגל משלמי' כופר אבל למ"ד שאינם משלמי' כלל א"כ אדרבא קרן עדיפא שעכ"פ במועד משלם כופר משא"כ אינך אמנם עי' לקמן מ"א א' דהיינו טעמא דהך מ"ד משום שאין כוונתם להזיק משא"כ קרן ע"ש וא"כ היינו דקאמר ולמ"ד אדרבא קרן עדיפא מ"ט וק"ל:

דף ו.

לאתוי' לחכה נירו. בתי"ט הקשה לר' יוחנן דמחייב טמון לאתוי' מאי ותי' דלר"י אתי' לאתוי' כלים כמ"ש תוד"ה אש לפטור בו כו' הנה מ"ש לר"י לחייב כלים הוא תמוה דהא לר"י בבור נמי מחייב כלים וצ"ל לחייב אאדם לולי דקלב"מ אמנם בלאה"נ דברי' תמוהים דשביק תי' הש"ס לחכה נירו וכן הק' בס' משנת חכמים והנלע"ד דלר"י דמחייב אנזקי כלים בבור ואפי' נזקי כלים ישנים שאינם מקלקלים בהבלא כמ"ש תו' א"כ גם בור מועד לאכול שאינה ראוי לה וא"כ לפמ"ש הרא"ש דנותני' להצד השוה כל דיני בור

א"כ ממילא הוה ידעי' לחכה נירו באש מנזקי כלים ישנים בבור והש"ס דמשני לחכה נירו היינו למאי דקי"ל כשמואל בור לחבטה וא"כ הוה הכל ראוי אבל מ"מ לרב דמשום הבלא אין תי' הש"ס מספיק מש"ה כ' תי"ט תי' לכ"ע וק"ל:

תאמר הני דברשות. הק' תו' למ"ד שור לרגלו כו' נראה דאבריתא לק"מ מ"ט מחייבי פותקי' ביבותיהן ברה"ר דדיו כרגל די"ל דנילף מביניהו דבור וקרן מועדת וכ"כ בנימוק"י וא"כ לדינא לק"מ רק אשקלא וטרי' דש"ס דקאי אמתני' דלא מיירי מקרן ומשמע דמייתי לי' מרגל ובור ומהא קשי' להו ועברא"ש וצל"ע וק"ל: